

2012-05-04

LIETUVOS RESPUBLIKOS VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga Šventaragio g. 2, LT-01510 Vilnius Tel.: (8 5) 271 7154 / 271 7178
Faks. (8 5) 271 8551 El. p. bendrasisd@vrm.lt Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre
Kodas 188601464 PVM mokėtojo kodas LT886014610

Lietuvos Respublikos Seimo narei
Agnei Zuokienei

2012-05-04 Nr. 1D- 3095 (12)
Į 2012-04-12 Nr. 570

DĖL POLIGRAFO NAUDOJIMO

Išnagrinėję Lietuvos Respublikos poligrafo naudojimo įstatymo (toliau – Įstatymas) (Žin., 2000, Nr. 75-2273) reguliuojamų teisinių santykių ypatumus ir jų atitiktį šių dienų visuomenės poreikiams, manome, kad esamas teisinis reglamentavimas nėra pakankamas, todėl būtina plėsti poligrafo taikymo galimybes ir tvarką.

Psichofiziologinio tyrimo panaudojant poligrafą (toliau – tyrimas poligrafu) svarbą apibūrinanti informacija:

Vienas pagrindinių nusikalstamumo kontrolės svirtų yra nusikalstamų veikų išaiškinimas ir bausmės neišvengiamumo principo įgyvendinimas. Keičiantis nusikalstamumo struktūrai ir dinamikai atsiranda naujų nusikalstamumo rūšių, kinta nusikalstamų veikų padarymo būdai, todėl atliekama naujų kriminalistinių objektų tyrimų, turinčių kriminalistikai reikšmingos informacijos, ir atsiranda įrodinėtinių aplinkybių paieškos metodų nustatymo poreikis.

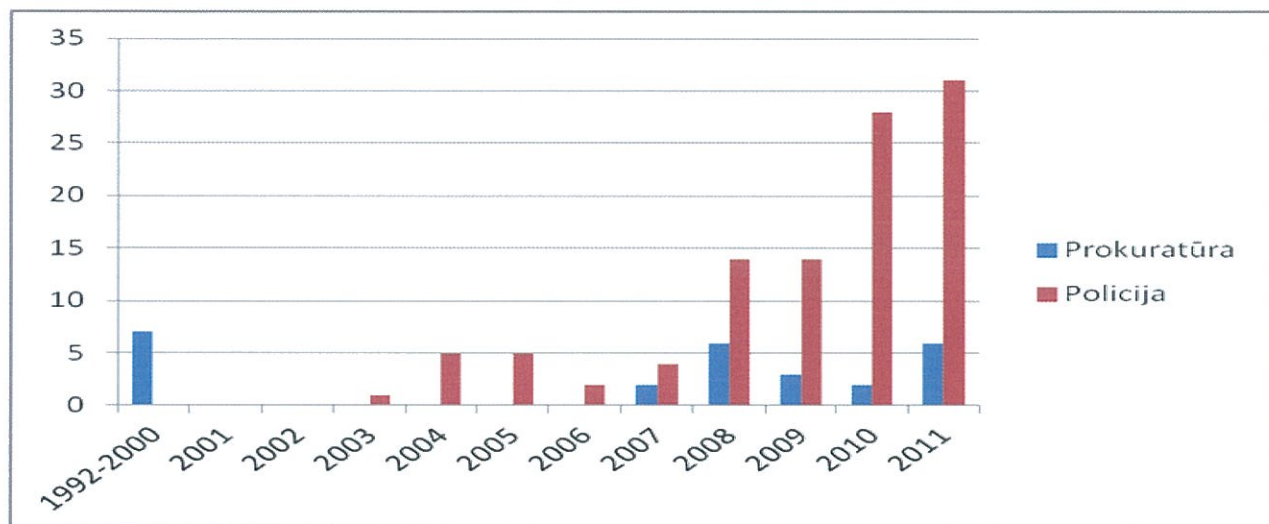
Tyrimas poligrafu nusikalstamoms veikoms tirti Lietuvoje atliekamas nuo 1992 m. Atlikus statistinę atliktų tyrimų poligrafu ikiteisminio tyrimo bylose analizę (žr. 1 pav.), akivaizdu, kad nuo 2008 m. ikiteisminio tyrimo metu renkant duomenis, pagrindžiančius įtariamojo kaltę (nekaltumą), aiškinantis nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, motyvus, būdus, ieškant nusikaltimo įrankių, lavono buvimo vietos, siekiant paneigti ar patvirtinti proceso dalyvių parodymų tikrumą, vis dažniau tyrimai atliekami poligrafu.

1 pav. Tyrimų, atliktų poligrafu, dinamika

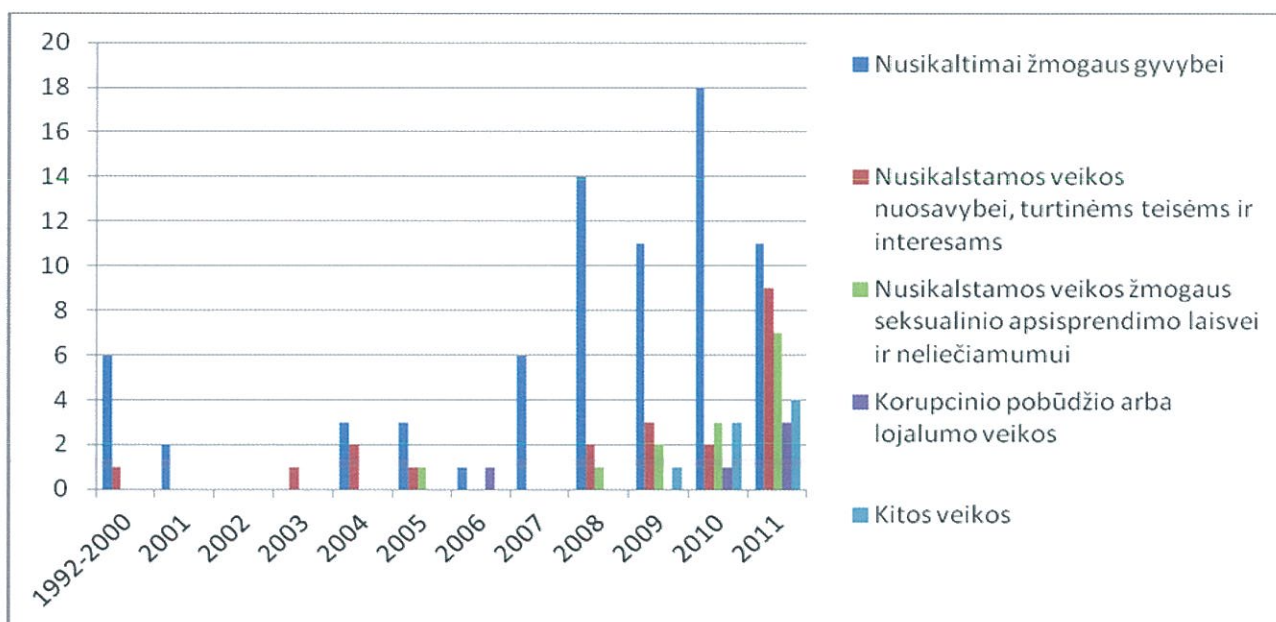
Tradiciskai daugiausiai užduočių atlikti objektų tyrimą (apie 79 proc. visų užduočių) poligrafu skiria teritorinių policijos įstaigų ikiteisminio tyrimo tyrėjai (žr. 2 pav.). Nuo 2012 m. užduočių atlikti objektų tyrimus daugiausia skiria prokurorai, todėl galima daryti prielaidą, kad prokuratūros įstaigos mato šio tyrimo naudą ikiteisminio tyrimo metu. Be to, vis dažniau teismuose nagrinėjamos tyrimo poligrafu specialisto išvados.

2 pav. Įstaigų kreipimūsi tyrimams poligrafu atlikti dinamika

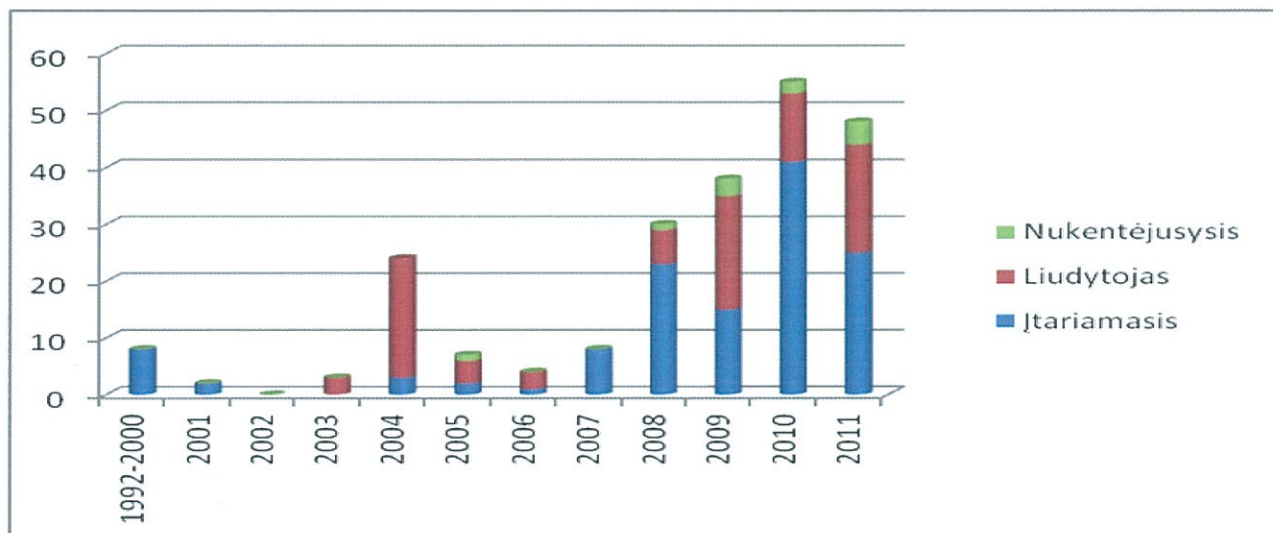
Tyrimai poligrafu dažniausiai taikomi atliekant ikiteisminius tyrimus dėl nužudymo (žr. 3 pav.). Tačiau vis daugiau tokių tyrimų atliekama dėl išžaginimo ir seksualinio prievartavimo, kai siekiama patikrinti įtariamojo ir nukentėjusiojo parodymus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad atliekant tyrimus poligrafu dėl išžaginimo ir seksualinio prievartavimo prašoma, kad tyrimas būtų paskirtas tiek įtariamajam, tiek nukentėjusiajam.

3 pav. Atliktų tyrimų poligrafu dinamika pagal atskiras nusikaltimų rūšis

Nors tyrimo poligrafu ikiteisminio tyrimo metu tikslas yra patikrinti įtariamųjų bei liudytojų parodymus ir versijas, neretai tikrinami ir nukentėjusiųjų parodymai ir versijos. Dažniausiai tai atliekama išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose, rečiau dėl nusikalstamų veikų nuosavybei (žr. 4 pav.).

4 pav. Asmenų, kuriems buvo atliekamas tyrimas poligrafu, procesinė padėtis ir skaičiaus dinamika

Atkreiptinas dėmesys tai, kad pasiruošimas tyrimui poligrafu, net ir nesant objektų tyrimo užduočiai, iki tyrimo atlikimo vidutiniškai užtrunka nuo 3 dienų iki 2–3 mėnesių. 2011 m. vienos bylos tyrimui buvo ruošasi net 6 mėnesius, nes nusikaltimas buvo įvykdytas prieš 6 metus, asmenys dėl nusikaltimo padarymo buvo kelis kartus teismo išteisinti. Šioje byloje atlikus tyrimą pavyko nustatyti konkretų asmenį, kuris prieš 6 metus įvykdė žiaurų nužudymą, asmuo iš karto po tyrimo prisipažino, jo parodymai buvo patikrinti kitomis procesinėmis priemonėmis, o 2012 m. Šiaulių apygardos teismas šį asmenį nuteisė.

Nors Lietuvoje, palyginti su kitomis šalimis, poligrafu atliekamų tyrimų skaičius nėra didelis, Lietuvoje tyrimo poligrafu išvados yra dažniausiai vertinamos ir nagrinėjamos teisme. Visų instancijų teismai tyrimus poligrafu vertina skirtingai, nes nėra vienos nuomonės dėl tyrimo poligrafu specialisto išvados vertinimo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, formuojančio teismų praktiką, sprendimai, susiję su tyrimo poligrafu specialisto išvadomis, irgi yra skirtingi. Viename sprendime tyrimo poligrafu išvada pripažįstama įrodymu, tačiau kitame nurodoma, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 37-1341) nenumato tokio tyrimo, o jo atlikimas, net ir asmeniui sutikus, prieštarauja Įstatymui.

Siūlymai Įstatymui tobulinti:

Manome, kad Įstatyme turėtų likti tik bendrosios poligrafo taikymo nuostatos, o poligrafo taikymo tvarką galėtų nusistatyti tyrimą poligrafu taikančios įstaigos.

Šiuo metu galiojantis reikalavimas turėti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytos formos sertifikatą, nustatytas Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje, yra perteklinis. Įstatymas buvo priimtas iki Lietuvai tampa Europos Sąjungos nare, todėl tuo metu tokia nuostata buvo tikslinga, tačiau šiuo metu Lietuvai galioja ne tik nacionaliniai, bet ir Europos Sąjungos teisės aktai. Įstaigų naudojami poligrafai šiuo metu turi kompetentingų institucijų išduotus sertifikatus, kurie pripažįstami visoje Europos Sąjungoje, ir parodo, kad poligrafas, kaip prietaisas, yra patikimas.

Būtina tikslinti Įstatymo 1 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas, nurodančias, kad yra tiriamas „asmens teiginių teisingumo vertinimas“. Manome, kad tyrimo poligrafu metu nėra nustatinėjamas asmens teiginių teisingumas, nes asmuo, į klausimą atsakantis „taip“ arba „ne“ („nežinau“ ir pan.), tik patvirtina ar paneigia klausimą. Be to, asmens teiginių teisingumo vertinimas atliekamas po tyrimo, kai buvo gauta ar turima duomenų apie tiriamą įvykį.

Įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje brauktiną žodis „profesinį“, nes nei viena švietimo ar mokslo įstaiga šiuo metu nerengia tokios profesijos specialistų. Pagrindinis reikalavimas specialistui yra specialiųjų žinių (gaunamų baigus atitinkamus kursus ir išlaikius egzaminus) ir įgūdžių turėjimas.

Svarstyta atsisakyti Įstatymo 2 straipsnio 4 dalyje ir 3 straipsnio 2 dalyje nustatytos valstybės institucijų išimtinės teisės atlikti tyrimus poligrafu. 2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1893/2006 buvo patvirtinti nauji ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriai (NACE 2 red.), kurie įsigaliojo nuo 2008 m. sausio 1 d. Ekonominės veiklos sričių klasifikatorius (kodas 80.10. – Privati apsauga) apima ir „melo detektorių paslaugų teikimą“. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas yra privalomas visa apimtimi ir tiesiogiai taikomas visose valstybėse narėse, todėl reglamentui įgyvendinti valstybės narės neprivalo priimti specialių jam skirtų įstatymų ar kitų teisės aktų, nes reglamentas taikomas tiesiogiai. Be to, Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas turi teisinę viršenybę prieš nacionalinius teisės aktus. Pažymime, kad Lietuvos Respublikos Seime jau buvo užregistruotas toks įstatymo projektas (Nr. XP-2894). Tokiu būdu turėtų būti plečiamas tyrimo poligrafu subjektų sąrašas arba jo atsisakoma. Svarstyta plėsti tyrimo poligrafu taikymo sritis, t. y. nustatyti galimybę tyrimą poligrafu taikyti priimant pareigūnus ar valstybės tarnautojus į tarnybą, išduodant leidimus dirbti ir susipažinti su išlaptinta informacija, perkeliant juos į aukštesnės arba į lygiavertės pareigas, atliekant patikrinimus, jei kyla abejonių dėl jų patikimumo ar lojalumo, nepaisant to, kokie sprendimai bus priimti dėl asmens kituose tyrimuose. Taip pat aiškiai nustatyti, kad tyrimas poligrafu gali būti atliekamas baudžiamajame procese.

Svarstyta atsisakyti reikalavimo, kad tyrimo poligrafu specialistas būtų Lietuvos Respublikos pilietis (tai būtų aktualu nusprendus praplėsti tyrimo poligrafu taikymo sritis).

Būtina aiškiai nustatyti, kokių teisinių padarinių sukelia Įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje minima tyrimo poligrafu išvada – ji vertintina kaip papildoma informacija ar kaip juridinis faktas, sukeliantis teisinių padarinių.

Atsižvelgdami į tai, kas išdėstyta, ir siekdami didinti tyrimo poligrafu efektyvumą, manome, kad tikslinga naujai įvertinti Įstatymo tikslą, turinį, taikymo ribas bei kitus su poligrafo naudojimu susijusius klausimus.

Vidaus reikalų ministras

Artūras Melianas